

MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ

• Yafes PEHLİVAN •

Gelirler Kontrolörü • Samsun Vergi Dairesi Bşk. Grup Müdürü

GİRİŞ

Özellikle reel ve mali sektörün durgunluk içerisine girdiği dönemlerde işletmelerin nakit hareketlerine etkinlik kazandırmak ve enflasyonun üzerinde bir getiri sağlamak ve kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmak amacıyla esas (ana) faaliyet konuları dışında çeşitli finansal enstrümanlara; bir başka deyişle, menkul kıymet yatırımlarına yöneldikleri görülmektedir. İşletmeler tarafından gerçekleştirilen menkul kıymet yatırımlarının değerlendirilmesi, doğru ve güvenilir bilgilerin finansal tablolara yansıtılması son derece önemlidir.¹

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 258. maddesinde değerlendirme; vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti şeklinde tanımlanmıştır. Değerlemede iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları değerler esas tutulur. İktisadi kıymetler arasında bulunan menkul kıymetlerin ne şekilde değerlendirileceği hususu ise Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bilindiği üzere Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesinde hüküm altına alınan menkul kıymetlerin değerlendirme ölçüsü 4369 Sayılı Kanun'la değiştirilmiştir. Değiştirilen madde metni şu şekildedir: "Hisse Senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle değerlendirilir, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin

alış bedelinin vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir."

II-MENKUL KIYMETLER:

Vergi kanunlarımızda "Menkul Kıymet" kavramını açıklayan bir hüküm bulunmamakla birlikte vergi kanunlarının uygulanmasında Sermaye Piyasası Kanunu'nun 3/b maddesindeki niteliklere kıymetli evrak ve benzeri nitelikteki iktisadi kıymetler "menkul kıymet" olarak kabul edilmektedir. Sermaye Piyasası Kanununun 3 üncü maddesinde menkul kıymetler, "ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, mülki nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları kurulca belirlenen kıymetli evrak" şeklinde tanımlanmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu, yayımlandığı ve Seri V, No:1 sayılı Tebliğle menkul kıymetler konusuna açıklık getirmiştir. Tebliğde, menkul kıymetin Kanunda yapılan tanımı tekrarlandıktan sonra sayılmak suretiyle menkul kıymetlere örnek verilmiştir. Buna göre; hisse senetleri ve geçici ilmi haberleri, tahviller, intifa senetleri, iki yıl ve daha uzun süreli kar ve zarar ortaklığı belgeleri, Hazine bonoları, Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinin tahvil ve bonoları, ipotekli borç ve irat senetleri menkul kıymet olarak değerlendirilmiştir.

Bu nitelikleri taşıyan ve en çok bilinen menkul kıymetleri şöyle sıralayabiliriz:

- Hisse Senetleri.
- Tahviller.
- Katılma İntifa Senetleri.
- Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgeleri.
- Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar.

- Finansman Bonoları.
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler.
- Gayrimenkul Sertifikaları.
- Gelir Ortaklığı Senetleri.
- İpotekli Borç Senetleri.
- İrat Senetleri.
- Yatırım Fonları Katılma Belgeleri.
- Hazine Bonoları.
- Devlet Tahvilleri.
- Eurobond'lar.

III- TEK DÜZEN HESAP PLANINDA MENKUL KIYMETLERİN İZLENECEĞİ HESAPLAR:

Bilançoya dahil edilen menkul kıymetlerden kısa süreli faydalanma amacı güdüüyorsa bu menkul kıymetler menkul kıymetin türüne göre aşağıdaki hesaplara kaydedilir.

110 HİSSE SENETLERİ

111 ÖZEL KESİM TAHVİL, SENET VE BONOLARI

112 KAMU KESİMİ TAHVİL VE BONOLARI

118 DİĞER MENKUL KIYMETLER

Uzun süreli yatırım aracı olarak kar payından faydalanma amacı ile iktisap edilen menkul kıymetler ise yine menkul kıymetin türüne aşağıdaki hesaplardan birine kaydedilir.

240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER

242 İŞTİRAKLER

245 BAĞLI ORTAKLIKLAR

Menkul kıymetlerin satın alınması sırasında katılan giderler, "659 DİĞER FAALİYETLERDEN OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR" hesabında, menkul kıymetlerin satışından doğan zararlar "655 MENKUL KIYMET SATIŞ ZARARI", menkul kıymetlerin satışından doğan karlar ise "645 MENKUL KIYMET SATIŞ KRLARI" hesabında izlenir.

Borsa rayiciyle değerlendirilen menkul kıymet-

lerin hesap dönemi sonunda değerlerinde meydana gelen değer düşüklükleri "654 KARŞILIK GİDERLERİ" ve "119 MENKUL KIYMETLER DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI" hesabında izlenir.

26.12.1992 tarih ve 21447 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği'nin (MSUGT) "Tekdüzen Hesap Planı Açıklamaları" bölümünde 11-Menkul Kıymetler hesap grubuna ilişkin aşağıdaki açıklamalara yer verilmiştir: "Bu grup, faiz geliri veya kâr payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kârlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonusu, finansman bonusu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi, menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır."

IV-DEĞERLEME ÖLÇÜLERİ:

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 4369 sayılı Kanunla değişik 279'uncu maddesi gereğince iktisadi işletmelerin aktifine kayıtlı bulunan menkul kıymetler aşağıda sayılan üç ölçüye göre değerlendirilecektir.

-Alış bedelleri ile,

-Borsa rayıçları ile,

-Menkul kıymetlerin alış tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden olumlu farkları da (kist getiri) alınarak, değerlendirme işlemi yapılacaktır.

A- Alış Bedell Ölçüsü:

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nda alış bedelinin tanımına yer verilmemiştir. Alış bedeli genel olarak, bir iktisadi kıymetin iktisabı için satıcıya ödenen veya borçlanılan meblağ olarak kabul edilmektedir. Buna göre, menkul kıymetin alış bedeli saptanırken, alış bedeline söz konusu menkul kıymetin edinimi için yüklenilen finansman gideri, kur farkı, komisyon gibi giderlerden pay verilmeyecektir.

B- Borsa Rayıç Ölçüsü:

Vergi Usul Kanunun 263 maddesinde "Borsa rayıcı"; gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsasına kayıtlı olan

iktisadi kıymetlerin değerlemeden evvelki son muamele gününde borsadaki işlemlerin ortalama değeri olarak tanımlanmıştır. Bununla beraber, normal dalgalanmalar haricinde fiyatlarda bariz kararsızlık görülmesi halinde, son muamele günü yerine değerlendirme gününden önceki 30 gün içindeki ortalama rayici esas aldirmaya Maliye Bakanliği yetkili kılınmıştır.

C- Kist Getiri Ölçüsü:

Yüzde 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri haricinde kalan her türlü menkul kıymet, borsa rayiciyle değerlendirilecektir. Ancak borsa rayiciyle değerlendirilmesi gereken menkul kıymetlerin borsada işlem görmüyor olmaları veya borsada işlem görmekle birlikte, değerlendirme gününde söz konusu menkul kıymetler için herhangi bir alım-satım işlemi gerçekleşmemiş olması ya da bu menkul kıymetlerin borsa rayicinin muvazaalı olmaları durumunda, değerlemeye esas alınacak bedel; menkul kıymetin alış bedeline, bu menkul kıymetin vadesine kadar ortaya çıkan kur farkları dahil olmak üzere elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır. Bu şekilde yapılan değerlendirme kist getiri esas olarak adlandırılmaktadır. Kist getirisi hesaplanarak değerlendirilecek menkul kıymetler genel olarak sabit bir getiriye sahip olan menkul kıymetlerdir. Sabit getirili menkul kıymetlerde değerlendirme günü itibarıyla vadesinde elde edilecek gelir bilinmektedir. Değerlendirme günü itibarıyla getirisi hesaplanarak değerlendirilecek menkul kıymetlerin yabancı para cinsinden veya yabancı para endeksli olarak ihraç edilmiş olmaları halinde değerlendirme gününde bunların kur farklarının da kist getiriye dahil edilmesi gerekmektedir. Menkul kıymetlerin değerlendirme gününde oluşmuş sabit bir getirisi bulunmasa bile menkul kıymette gösterilen yabancı para için yapılacak değerlendirme sonucunda oluşacak kur farkı kâr-zarar hesabına intikal ettirilmektedir.

V- İLGİLİ DEĞERLEME ÖLÇÜLERİNE GÖRE MENKUL KIYMETLERİN DEĞERLEMESİ:

A- ALIŞ BEDELİYLE DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER:

Aşağıda yazılı olan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilecektir:

Yerli ve yabancı hisse senetleri:

Hisse senedi, bir anonim şirketin sermayesinin eşit paylarından bir parçasını temsil eden, SPK'da belirtilen şekil şartlarına sıkı sıkıya bağlı olarak düzenlenen, sahibine ortaklık hakkı tanıyan kıymetli evrak mahiyetine haiz bir belgedir. Hisse senetleri (esham veya pay senedi) anonim ortaklıkların sermaye payını temsil eden kıymetli evrak niteliğini haiz senettir. Hisse senedi anonim ortaklığın sermayesini hisse senedi elinde tutanlar pay sahipliği oranında katılırlar. Şirkete fazla sermaye payı ile iştirak eden kimseler diğer pay sahiplerine nazaran daha çok oy hakkına sahip olmakta ve safi kârdan daha çok yararlandırılmaktadır. Hisse senedi sahibinin başlıca hakları kâr payı alma hakkı, hazırlık devresi için faiz isteme hakkı, tasfiye payına katılma hakkı, öz varlık payları üzerindeki hakları, rüçhan hakkı ve payları devir hakkıdır. Bütün bu haklarda dikkat edilecek husus hisse senedi sahiplerine sabit bir gelir garanti edilmediğidir. Bir başka ifadeyle hisse senedinin getirisi, hisse senedi değerinde meydana gelen artış ve şirketin dağıtacağı kâr payıdır. Dolayısıyla, senet sahibinin hangi yıl ne kadar gelir elde edeceği, hatta gelir elde edip edemeyeceği belli değildir.

Hisse Senetleri 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 279. maddesi gereğince alış bedeli ile değerlendirilecektir. Hisse senedinin Türkiye'de veya yurt dışında bir şirket tarafından ihraç edilmiş olmasının ve Türkiye'de veya yurt dışında bir borsadan temin edilmesinin değerlendirme açısından bir önemi bulunmamaktadır. Her iki durumda da hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilecektir. Hisse senedinin döviz olarak borçlanılarak veya kredi ile alınması sonucunda oluşan kur farkı, faiz, komisyon ve benzeri masraflar alış bedeline eklenmemektedir. Oluşacak kâr ya da zarar hisse senedi elden çıkarıldığında hesaplanmaktadır.

Bedelsiz Edinilen Hisse Senetleri:

Anonim şirketlerin kar veya sermaye yedeklerini sermayelerine eklemek suretiyle sermaye artırımları halinde yeni çıkarılan hisse senetleri ortaklara bedelsiz olarak intikal etmektedir. Bu durumda bedelsiz olarak dağıtılan hisse senetlerinden kar yedekleri karşılığı olarak dağıtılan bedelsiz hisse senetlerinin, bunları alan işletmelerin aktifinde nominal değerle yer alması ve değerlendirme günü itibarıyla da nominal değerleri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna karşılık sermaye yedekleri karşılığı olarak dağıtılan bedelsiz hisse senetleri, bunları alan işletmelerin bilançolarının aktifinde yer alan İştirakler hesabında herhangi bir değişiklik yaratmaz ancak miktar olarak bilanço dipnotlarında belirtilir.

Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Hisse Senetleri:

Sermaye Piyasası Kanununun 35. maddesi hükmüne göre yatırım ortaklıkları; sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan anonim ortaklıklardır. Yatırım ortaklıkları anonim şirket statüsünde kurulan şirketlerden olduğu için, bu tür menkul kıymetler değerlendirme günü itibarıyla alış bedeli ile değerlendirilecektir.

Yatırım Fonu Katılma Belgeleri:

Halktan katılma belgeleri karşılığında toplanan paralarla, belge sahipleri hesabına, riskin dağıtılması ilkesi ve inançlı mülkiyet esaslarına göre sermaye piyasası araçları, gayrimenkul, altın ve diğer kıymetli madenler portföyü işletmek amacıyla kurulan mal varlığına yatırım fonu adı verilir. Fonun tüzel kişiliği yoktur. Ancak fonun mal varlığı kurucunun mal varlığından ayrıdır. Yatırım fonlarında ortaklara, belge sahibinin kurucu ve saklayıcı kuruma karşı sahip olduğu hakları taşıyan ve fona kaç pay ile katıldığını gösteren kıymetli evrak mahiyetinde katılma belgesi verilir. Yatırım fonlarındaki hakkı temsil eden katılma belgesinin değeri, fon toplam değerinin tevdiattaki katılma belgelerinin sayısına bölünmesi suretiyle bulunur. Fon portföylerinin %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilecektir. Yatırım fonu katılma

belgelerinin alış bedeli ile değerlendirilebilmesi için;

- Fon portföyünün en az % 51'inin hisse senetlerinden oluşması,

- Bu hisse senetlerinin de Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketler tarafından ihraç edilmesi, gerekmektedir. Ancak fon portföyünün en az %51'inin hisse senetlerinden oluşması şartının yılın herhangi bir zamanında değil sürekli olarak sağlanması gerekir. Bu şartın gerçekleşmediği katılma belgelerinin varsa borsa rayıcı yoksa değerlendirme günü itibarıyla hesaplanan getirisinin eklenmesi suretiyle hesaplanması gerekir. Değerleme günü itibarıyla getiri yerine zarar oluştuğu takdirde zararın da dikkate alınması gerekir.

Kar-Zarar Ortaklığı Belgeleri:

Kâr-Zarar ortaklığı belgeleri, anonim şirketlerin kâr ve zararlarına ortak olmak üzere çıkarıldıkları menkul kıymetlerdir. Kâr-zarar ortaklık belgeleri bir milyon ve katları şeklinde hamiline veya nama yazılı olarak çıkarılmakta ve oy kullanma hakkı vermemektedir. Vade sonlarında anapara ile birlikte kar payları alınmaktadır. Kâr-zarar ortaklık belgelerinin sabit getirisi bulunmamaktadır. Menkul kıymet alım-satımı ile iştirak eden ortaklıklar kar zarar ortaklığı belgesi çıkaramazlar. Çıkarılacak belgelerin üzerine, kâra ve zarara katılacağı ve bu belgelere kâr garantisi verilemeyeceği açıkça yazılır. Bu belgeler kuponlu olarak çıkarılamaz. Belgelerde kâr ve zarar payının belirlenmesi ve anapara ödeme zamanları, ortaklığın uyguladığı yıllık hesap döneminin son gününe gelecek şekilde belirlenir. Belgelerde en kısa vade 3 ay, en uzun vade 7 yıldır. Bunlar esas itibarıyla borsa rayıcıyla değerlendirilmesi gereken menkul kıymetler olmakla birlikte Borsada işlem görmediklerinden borsa rayıcıları bulunmamaktadır. Ayrıca bu tür menkul kıymetlerin getirileri ihraç edenin kar ve zarar hesaplarına bağlı olarak doğmakta ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanamamaktadır. Bu yüzden borsa rayıcı olmayan ve değerlendirme günü itibarıyla getirileri hesaplanamayan Kar zarar ortaklığı belgelerinin alış bedelleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Alış Bedelli Değerlenecek Olan Menkul Kıymetlerde Yapılacak Muhasebe Kaydı

Örnek: (X) İşletmesi 01.01.2005 Tarihinde (Z) A.Ş.'nin 1 YTL nominal bedelli ve borsada işlem gören hisse senetlerinden 1.000 adedini toplam 3.000YTL'ye almıştır. Yapılan bu işlem nedeniyle 30 YTL komisyon ödemiştir. Söz konusu hisse senetlerinin 31.12.2005 tarihindeki ortalama fiyatı 4 YTL olarak gerçekleşmiştir. Buna göre yapılması gereken kayıtlar şöyledir.

-----/-----	
110 Hisse Sen	3.000
659 Diğer Ol. Gid. Ve	
Zararlar	30
102 Bankalar	3.030
-----/-----	

Yapılan muhasebe kaydında da görüldüğü üzere hisse senetlerinin değeri 31.12.2005 itibarı ile 4 YTL olduğu halde buna ilişkin bir işlem yapılmamış VUK'un 279. maddesi gereğince bu hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilmiştir.

B- BORSA RAYİCİNE GÖRE DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER:

Hisse senetleri, fon portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri dışında kalan bütün menkul kıymetler borsa rayici ile değerlendirilecektir. Genel olarak borsa rayici ile değerlendirilmesi gereken (yukarıda belirtilen alış bedeli ile değerlendirileceklerin dışındaki) menkul kıymetleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Tahvil,
- Hazine Bonoları,
- Toplu Konut, Kamu Ortaklığı ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetler,
- Gelir Ortaklığı Senetleri,
- Alacak Senetleri,
- Finansman Bonoları,
- Banka Bonoları,
- Banka Garantili Bonolar,
- Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler,
- Fon portföyünün en az % 51'i yabancı ül-

kelerde kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri.

Bu menkul kıymetlerin değerlendirilmesi sırasında borsa rayicinin oluşup oluşmadığına bakılmamalıdır. Borsa rayicinin oluşması halinde değerlendirme günü itibarıyla kesinleşen getirisi bulunsun bile dikkate alınmamalı ve borsa rayici ile maliyet bedeli arasında oluşan fark kâr-zarar olarak yansıtılmalıdır. Borsa rayiciyle değerlendirilecek menkul kıymetlerden bazılarında aşağıda değinilmiştir.

Hazine Bonoları:

Hazine bonoları; kamu kesimi finansman amaçlarının giderilmesi amacıyla, Bütçe Kanunu'na dayanılarak çıkarılan, vadesi bir yıldan daha az olan devlet iç borçlanma senetleridir. Hazine bonolarının üzerinde kupon yoktur. Bu bonolar iç iskonto esasına (ihraç tarihinde nominal değeri altında ihraç edilip vadesinde üzerinde yazılı bedel ödenir) göre ihraç edilir. Hazine bonoları da İMKB'de işlem görmektedir. Bu nedenle hazine bonoları borsa rayiciyle değerlendirilecektir. Dolayısıyla hazine bonosunun edinme tarihindeki değeri ile İMKB'de değerlendirme gününde tespit edilen değeri arasındaki fark gelir yazılacaktır.

Finansman Bonoları

Finansman bonolarının ihraç koşulları Sermaye Piyasası Kurulu'nun 111/13 Seri No.lu Tebliği ile düzenlenmiştir. Finansman bonoları, ihraççıların borçlu sıfatıyla düzenleyip ihraç ederek sattıkları emre veya hamiline yazılı menkul kıymet niteliğindeki kıymetli evraktır. Finansman bonolarının vadesi 60 günden az 720 günden fazla olmamak üzere ihraççı tarafından belirlenir ve iskontolu olarak satışa sunulur. Vadenin başlangıç tarihi, finansman bonosunun satışa sunulduğu ilk gündür. Finansman bonolarının nominal değeri; ana para ile faizi içermekte olup, vadenin 1/4'ünü geçmeyecek satış süresi içinde her gün, iskonto esasına göre hesaplanan değer üzerinden satılmaktadır.

Finansman bonoları da, VUK'nun 279'uncu maddesi uyarınca borsa rayici ile değerlendirilmektedir. İMKB Tahvil ve Bono Piyasası Yönetmeliği'nin 2'nci maddesine göre, finansman bonola-

rı İMKB'de işlem görecektir. Ancak, İMKB'de fiilen işlem görmeyen finansman bonolarının, borsa rayici bulunmadığından, değerlendirme günü itibarıyla kist getiri ölçüsü esas alınmak suretiyle dönem hesaplanması ve kar/zarar hesabına yansıtılması gerekmektedir.²

Banka Bonosu ve Banka Garantili Bonolar

Banka Bonoları ve Banka Garantili Bonolar, Sermaye Piyasası Kurulu'nun 111/12 Seri No.lu Tebliği ile düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; banka bonoları; kalkınma ve yatırım bankalarının borçlu sıfatıyla düzenleyip, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından kayda alınmasını müteakip çıkardığı emre veya hamiline yazılı kıymetli evraktır. Banka bonosunun emre yazılı olması durumunda ödeme yapılacak gerçek ya da tüzel kişinin adı ve unvanı; hamiline yazılı ise bono üzerinde hamiline yazılı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Banka Garantili Bonolar ise, bankadan kredi kullanan anonim ortaklıkların, bu kredilerin teminatı olarak borçlu sıfatıyla düzenleyip, alacaklı bankaya verdikleri emre muharrer senetlerden, bu krediyi kullandırmış olan bankaca kendi garantisi altında ve Sermaye Piyasası Kurulu'na kayda alınmasını müteakip, ihraç edilen kıymetli evraktır. Banka bonoları ve banka garantili bonolarda, satışın yapıldığı tarih itibarıyla vadelerine en az 60, en çok 720 gün kalmış olması zorunludur.

Banka bonoları ve banka garantili bonolar da borsa rayici ile değerlendirilir. Ancak banka bonoları ve banka garantili bonolar da, hali hazırda İMKB Tahvil ve Bono Piyasası'nda fiilen işlem görmediğinden, borsa rayici oluşmamaktadır. Bu nedenle, değerlendirme günü itibarıyla kist getiri ölçüsü esas alınmak suretiyle dönem hesaplanması ve kar/zarar hesabına yansıtılması gerekmektedir. Söz konusu bonoların dövizde endeksli olarak çıkarılması durumunda, kur farkları da kist getiriye dahil edilecektir.³

Tahvillerin Değerlemesi:

TTK'nın 420. maddesi hükmüne göre tahvil; "Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibarı kıymetleri eşit ve ibaresi aynı olmak üzere çıkar-

dıkları borç senetleridir." Özel yasalarla, anonim şirket dışında kamu iktisadi teşebbüsleri, belediyeler, gibi bazı kamu tüzel kişileri de tahvil çıkarabilmektedir. Tahviller, kamu sektöründe veya özel sektörde finansman gereksinimlerini karşılamak için orta ve uzun vadeli bir borçlanma aracı olarak ihraç edilmektedir. Tahvil sahipleri, tahvil ihraç eden kurumun ortağı değil, alacaklıdır. Tahviller, ihraç eden kuruluşun kârından pay alma veya yönetimine katılma hakkı vermez. Tahviller borsa rayiciyle değerlendirilecektir. Ancak borsa rayiciyle değerlendirilecek tahviller İMKB'ye kayıtlı olan tahviller için geçerlidir. Bu nedenle borsaya kayıtlı olmayan tahviller kist getiri esasına göre, tahvillerin alış bedellerine, değerlendirme gününe kadar oluşan gelirlerinin ilave edilmesi suretiyle değerlendirilecektir.

Eurobondlar:

Uluslararası ve çok uluslu bankaların, finans şirketlerinin ve aracı kurumların bir araya gelerek güvence sağlayarak oluşturdukları sendikasyon karşılığında uluslararası piyasada dolaşıma çıkarılan; bazen belirli bir ülkeyi, belirli bir ekonomik topluluğu ya da belirli bir bölgede yer alan ülkeleri esas alan tahvillere Eurobond (Avrupa Tahvili) adı verilmektedir⁴. Dış borçlanma senedi olan ve uluslararası piyasalarda işlem gören eurobond; devlet ya da özel sektör tarafından ihraç edilen yabancı para cinsinden kupon ödemeli ve sabit faizli borçlanma aracı niteliği taşıyan tahvillerdir. Ekonomik gelişmeleri takip eden, yabancı para cinsinden uzun vadeli yatırımı düşünen kişiler ve kuruluşlar için uygun yatırım aracı olarak kabul görmektedir.

Eurobondlar eğer borsada işlem görüyorsa, değerlendirme günü borsada oluşan ortalama fiyatı ile değerlendirilir. Ayrıca döviz kurlarındaki artışlar da değerlemede dikkate alınır. Ancak, borsada işlem görmeyen eurobondlar kur farkları da dahil olmak üzere eurobondun kist getirisi hesaplanarak bulunan tutarın edinme bedeline ilave edilmesi, aynı tutarda da gelir yazılması suretiyle değerlendirilir.

Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler:

SPK tarafından yayımlanan III/14 seri no.lu

Genel Tebliğ'de varlığa dayalı menkul kıymetlerle ilgili ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır. Varlığa dayalı menkul kıymetler, finans ortaklıkları, bankalar, finansman şirketleri ve finansal kiralamaya yetkili kuruluşların, kendi ticari işlemlerinden doğmuş alacakları veya SPK mevzuatı çerçevesinde temellük eden alacaklar karşılığında çıkardıkları menkul kıymetlerdir. Bu menkul kıymetler, iskonto esasına göre çıkarılabileceği gibi, dönemsel ve değişken faiz ödemeli olarak da ihraç edilebilir. Alacak portföyüne dayalı olarak ihraç edilen Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlerin nominal değerleri toplamı, her bir tertip için, bu tertibin dayalı olduğu alacak portföyünde yer alan alacakların ihraç tarihindeki tutarının % 90'ını aşmaz.

Söz konusu Tebliğe göre varlığa dayalı menkul kıymetlerin ihracında karşılık gösterilecek alacaklar; tüketici kredileri, konut kredileri, finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacaklar, ihracat işlemlerinden doğan alacaklar, gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföydeki gayrimenkullerinin satış veya satış vaadi sözleşmelerinden kaynaklanan senetli alacaklar, diğer alacaklar, tarım kredi kooperatifleri aracılığıyla verilen bireysel kredilere ilişkin olarak Ziraat Bankası'nın senede bağlı alacaklarıdır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 4369 sayılı Kanun'la değişik 279. maddesi gereğince, varlığa dayalı menkul kıymetler, borsa rayiciyle değerlendirilecektir. Ancak, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler borsada işlem görmediklerinden, borsa rayiciyle değerlendirilmeyeceklerdir. Bu durumda borsada işlem görmeyen Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler ilgili döneme isabet eden kist getirilerinin hesaplanarak alış bedeline eklenmesi suretiyle değerlemeye esas alınacaktır. Alış bedeline ilave edilen tutar aynı zaman da gelir yazılacak tutarı oluşturacaktır.⁵

Borsa Rayici ile Değerlenecek Olan Menkul Kıymetlerde Yapılacak Muhasebe Kaydı

Örnek: (X) İşletmesinin 01.01.2005 Tarihinde 10.000 YTL'ye aldığı Hazine Bonosunun 31.12.2005 tarihinde Borsa Rayici 12.500 YTL olarak gerçekleşmiştir. Buna göre yapılaması gere-

ken kayıtlar şöyledir.

-----/-----	
112 Kamu Kesimi Tah.Sen.	
ve Bonoları	2.500
642 Faiz Gelirleri	2.500
-----/-----	

Yapılan muhasebe kaydında da görüldüğü üzere hisse Hazine Bonoları VUK'un 279. maddesi gereğince Borsa Rayici ile değerlendirildiğinden oluşan fark gelir hesaplarına aktarılmıştır.

C- KIST GETİRİ ESASINA GÖRE DEĞERLENECEK MENKUL KIYMETLER:

Borsa Rayici ile değerlendirilmesi gereken Menkul Kıymetlerin borsa rayicinin mevcut olması ya da oluşmasında muvazaa olması halinde değerlendirme alış bedeline cari dönem içerisinde kalan süreye isabet eden kar kısmının eklenmesi suretiyle yapılacaktır. Borsa Rayici ile değerlendirilmesi gereken dövizde endeksli menkul kıymetlerin borsa rayicinin olmaması ya da borsa rayicinin muvazaalı olması halinde, menkul kıymet değerlendirme günü itibarı ile endeksli olduğu dövizin kuru ile değerlendirilecektir. Ayrıca, değerlendirilen menkul kıymet tutarına, vadesinde elde edilecek gelir varsa bunun değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmı (dövizde endeksli kur değerlendirilmesi yapılarak) da eklenecektir. Borsa Rayici ile değerlendirilmesi gereken enflasyona endeksli bir menkul kıymetin borsa rayicinin olmaması ya da borsa rayicinin muvazaalı olması halinde, değerlendirme dövizde endeksli menkul kıymetlerde olduğu gibi yapılacaktır. Menkul kıymet enflasyon oranında artırılacak, ayrıca vadede elde edilecek gelirin iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmı hesaplanan menkul kıymet değerine eklenecektir.⁶

Gelir Ortaklığı Senetleri:

Gelir ortaklığı senetleri, köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları gibi kıymetlerden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların gelirlerine ortaklık hakkı veren senetlerdir. Gelir ortaklığı senetleri istenildiği zaman paraya çevri-

lebilme özelliğine haizdir. Vadeleri genelde 3 veya 5 yıldır. Bu senetler, genellikle başlangıç itibarıyla ne kadar gelir sağlayacağı belli olmayan, Kamu Ortaklığı İdaresi tarafından üçer aylık dönemlerde bu tür kağıtların gelirlerine dönük hesaplamalar yapılan ve ödenme tarihlerinde ödenmenin yapıldığı bankalarda değerleri belirlenmiş olarak ilgisine getirisi ödenen kıymetli evraktır.⁷ Bu durumda gelir ortaklığı senetlerinin değerleri, değerlendirme günü itibarıyla ilgili bankadan veya Kamu Ortaklığı İdaresi'nden öğrenilerek, kıst getiri esasına göre değerlendirileceklerdir. Döviz cinsinden veya dövizde endeksli olarak ihraç edilen bu menkul kıymetlerin edinme tarihinden değerlendirme gününe kadar oluşan kur farkları da değerlemede dikkate alınacaktır.

Yatırım Fonu Katılma Belgeleri:

Daha önce de değinildiği üzere fon portföylerinin en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli değerlendirilecektir. Bunun dışında kalan yatırım fonu katılma belgelerinin ise borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekir. Ancak ülkemizde yatırım fonu katılma belgeleri borsada işlem görmemektedir. Bu tür kıymetlerin değeri günlük olarak bunları ihraç eden kurumlar tarafından ilan edilmekte ve paraya çevrililmektedir. Bu çerçevede portföyünde %51 den daha az Türkiye'de kurulmuş şirketlerin hisse senetlerinden olmayan yatırım fonu katılma belgelerinin değerlendirilmesinde bunların alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin değerlendirme tarihine kadar geçen süreye isabet eden kısmın eklenmesi suretiyle hesaplanacaktır.

Eurobondlar:

Yurt dışı piyasalardan uygun şartlarla kredi bulmak amacıyla Amerikan doları veya benzeri nitelikteki güçlü ekonomilerin para birimleri (İngiliz Sterlini, Japon Yeni vb) itibarıyla çıkarılan tahvillere Eurobond denilmektedir. Yukarıda da değinildiği üzere işletme aktifinde Eurobond bulunan mükellefler, bu kıymetlerini 31.12.2003 tarihi itibarıyla VUK'nun 4369 sayılı yasayla değişik 279'uncu maddesi gereğince borsa rayiciyle değerleyeceklerdir. Ancak borsa rayici bulun-

mayan Eurobondları aktifinde bulunduranlar bu değerlerin alış bedelleri üzerinden kur farkları da dahil olmak üzere eurobondların değerlendirme gününe kadar olan kıst getirilerini de eklemek suretiyle değerleyeceklerdir.

Özel Sektör Tahvilleri ve Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler:

Vergi Usul Kanunu'nun 4369 Sayılı Kanunla değişik 279 maddesi hükmü gereğince özel sektör tahvillerinin ve varlığa dayalı menkul kıymetlerin değerlendirme günü itibarıyla borsa rayiciyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak özel sektör tahvilleri ile varlığa dayalı menkul kıymetlere ilişkin olarak borsa rayicinin oluşmaması halinde bu menkul kıymetler alış bedellerine ilgili dönem için hesaplanacak kıst getirilerinin de (kur farkları dahil) eklenmesi suretiyle değerlendirilecektir.⁸

D- REPO İŞLEMLERİNİN VE VADELİ MEVDUAT HESAPLARININ DEĞERLEMESİ

Repo işlemlerinin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi repoya konu menkul kıymetlerin kimin tarafından değerlendirileceği ikincisi de vadesi ertesi yıla sarkan repo işlemlerinde kıst dönem getirisi hesaplanıp hesaplanamayacağı hususudur. 31.07.1992 tarih ve 21301 sayılı Mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan Sermaya Piyasası Kurulunun Seri no: V Sıra 7 menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satım ve geri satma taahhüdü ile alım işlemleri Tebliğinin 2'nci maddesine göre; repo, menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımını; ters repo, menkul kıymetlerin geri satma taahhüdü ile alımını ifade etmektedir. Anılan tebliğin 8'nci maddesine göre; repo işleminde menkul kıymetin mülkiyeti alıcıya geçer ve getirilen de, çerçeve anlaşmasında aksine hüküm bulunmadıkça bu kuruluşa veya kişiye ait olur. Vade tarihinde ise menkul kıymetin mülkiyeti, kararlaştırılan bedelin ödenmesi ile tekrar yetkili kuruluşa geçer. Ters repo işlemi ile menkul kıymet alımında ise menkul kıymetin mülkiyeti yetkili kuruluşa geçer ve getirilen de çerçeve anlaşmasında aksine hüküm bulunmadıkça yetkili kuruluşa ait olur. Vade tarihinde, menkul kıymetin mülkiyeti kararlaştırılan bedelin ödenmesi ile tekrar karşı tarafa geçer. Anılan Tebliğin 9'un-

cu maddesine göre Repo konusu olan menkul kıymetlerin alıcıya fiziki teslimi yapılmaz. İşlemler hesaben gerçekleştirilir. Ters repo ile alınan menkul kıymetlerin işlem tarihi ile vade arasındaki süre içinde kalmak ve vadesi geri satma vadesini geçmemek koşuluyla repo işlemi ile yeniden satılması mümkündür. Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunun 12.10.2001 tarih ve Esas 2001/98 K: 2001/301 sayılı kararında göre, repo konusu menkul kıymetlerin değerlemesinin her zaman menkul kıymeti geri almakla yükümlü olan banka ve aracı kurum tarafından yapılması gerektiğine hükmedilmiştir. Buna göre repoya konu menkul kıymetlerin değerlemesini repo yapan taraf değil menkul kıymeti geri almakla yükümlü banka ve aracı kurum yapacaktır.

Repo işlemlerinde kıst dönem getirisi hesaplanıp hesaplanmayacağı hususunda 67 seri nolu kurumlar vergisi tebliğinde yapılan açıklamaya göre; "vadesi değerlendirme gününden sonra olan repo ve ters repo işlemleri ile ilgili olarak, değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları, repoya taraf olanlarca ticari kazancın elde edilmesi ile ilgili Gelir Vergisi Kanununun 38 ve 39, Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükümleri çerçevesinde gelir veya gider olarak dikkate alınacaktır. Ayrıca, vadeli mevduat hesapları ile ilgili olarak değerlendirme gününe kadar tahakkuk eden faiz tutarları da repo ve ters repo işlemlerinde olduğu gibi ticari kazancın elde edilmesi ile ilgili yukarıda belirtilen kanun hükümleri çerçevesinde elde edenler tarafından gelir olarak dikkate alınacaktır."

Tebliğin vadeli mevduat hesapları ile ilgili kısmı dava konusu edilmiş Danıştay 4'üncü Dairesi 06.12.2000 tarih ve E:2000/2098 K: 2000/5056 sayılı kararı ile tebliğin bu bölümünü iptal etmiştir. Anılan karar; mudinin faiz geliri elde edebilmesi için vadenin mutlaka dolması gerektiği, vade dolmadan faiz geliri elde edilemeyeceği, vade dolmadan paranın çekilmek istenmesi halinde şayet banka vadesiz mevduata faiz uyguluyorsa bu faiz nispetinde faiz geliri elde edileceği, mudilerin gelir vergisine mahsuben yapılan stopajın mahsubunun gerçekleştirilmesi için tebliğin bu bölümü iptal edilmesi gerektiği, zira 193

sayılı kanunun 121 ve 5422 sayılı kanunun 44'üncü maddeleri sadece "kesilen" vergilerin mahsubuna olanak tanıdığı, bu yüzden ilgililerin stopaj mahsubu yapmaksızın vergi ödeyecekleri tebliğle getirilen bu düzenlemenin Kurumlar ve Gelir Vergisi Kanunu'nun diğer hükümleriyle uyumsuz olduğu ve yasal dayanağı olmadığından münbahiyle tebliğin bu bölümünü iptal etmiştir.

Bu karardan dolayı 2003 yılında vadeli mevduat hesaplarına ilişkin olarak kıst dönem getirisi hesaplanmamış ancak 2004 yılında 5228 sayılı yasanın 59. maddesi ile Repo işlemleri ve vadeli mevduat hesapları ile ilgili olarak 67 seri nolu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği ile yapılan düzenleme yasalasmıştır. Mezkur madde ile değişik 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 281'inci maddesine göre; "mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır." Buna göre; vadeli mevduat ve repo hesaplarının değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleri ile birlikte dikkate alınması gerekmektedir.⁹

E- İŞTİRAKLERE AİT HİSSE SENETLERİNİN OLAĞANDIŞI SEBEPLERLE DEĞER KAYBETMESİ DURUMUNDA DEĞERLEME

İştirak edilen kurumun hisse senetleri olağan sebeplerle (tasfiye gibi) ya da olağanüstü sebeplerle (devletin el koyması, elden çıkma/yok olma gibi) değerinin çok altına düşebilmekte veya tamamen değersiz hale gelebilmektedir. Bu gibi durumlarda meydana gelen zararlar, iştirak eden kurum tarafından dönem mali kârının tespitinde ne şekilde ele alınacaktır. Bu sorun envanter işlemlerini de kapsamakta, bu haliyle geniş anlamda değerlendirme kavramını ilgilendirmektedir. Hisse senetleri ile temsil edilen yurt içi ve yurt dışı iştiraklerin fiyatlarında, ekonomik şartlar ve iştirak edilen kurumun tasfiyesi gibi olağan sebeplerle değer kayıpları meydana gelebilmektedir. Bu değer kayıpları, hisse senetlerinin alış bedeli altında değerlendirilmesi mümkün olmadığından mali açıdan gider yazılamayıp, sermayedeki kaybolma olarak değerlendirilmekte; ve bu tutarların kurumlar vergisi matrahının tespi-

DÖNEM SONU İŞLEMLERİ

tinde kanunen kabul edilmeyen gider olarak matraha eklenmesi gerekmektedir.¹⁰ Devletin el koyması ya da elden çıkma/yok olma gibi olağanüstü sebeplerle iştirak edilen kurumlara ait hisse senetlerinin değerinde; bu kıymetlerin alış bedelini aşan değer azalmaları hatta sıfırlanmalar meydana gelebilmektedir.

Devlet, (Bağımsız Düzenleyici Otoriteleri aracılığıyla) ilgili mevzuat gereği ve çeşitli sebeplere dayanarak; bazen kurumlara el koyabilmekte bazen de yönetim ve denetimini devralabilmektedir. El koymada, bu kurumların mülkiyeti üstlenilerek en geniş anlamıyla tüm ortaklık ve alacaklılık haklarına sahip olunmakta; söz konusu kurumlar tüm aktif ve pasifiyle devletin sahipliğine geçmekte; ve bu kurumlar üzerindeki tüm tasarruf yetkisi belirsiz bir süre için ancak devlet tarafından kullanılabilir. Yönetim ve denetimin devralınmasında ise, kurumların içine düştüğü bunalımdan kurtarılması ya da diğer şartlar sağlanıncaya kadar, geçici bir süreyle kurumun yönetim ve denetim kurullarına devlet tarafından atamalar yapılmaktadır. Uygulamada tüm bu işlemler bir kanun emrine, bu doğrultudaki idari bir karara ya da mahkeme kararına istinaden gerçekleşmektedir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 557. maddesinde kıymetli evrakın tanımı şöyle yapılmıştır. Kıymetli evrak; "Öyle senetlerdir ki, bunlarda mündemiç olan hak senetten ayrı olarak dermeyeran edilemediği gibi başkalarına da devredilemez" Menkul kıymetlerin, kıymetli evrak sayılacağı Sermaye Piyasası Kanunu'nun tanımında belirtilmiştir. Kıymetli evraktan sayılan senetlerde hak ve senet birbirine bağlanmış olup; menkul kıymetlerde senette anlamını bulan hak, bir ortaklık ve alacaklılık hakkından oluşmaktadır.

Yukarıda yer alan her iki durumda da (devletin el koyması veya yönetim ve denetimi devralmasında); iştirak edilen kurumun hisse senetlerinde anlamını bulan ve bu senetlerle sıkı sıkıya bağlı olan ortaklık ve alacaklılık hakları devletin eline geçmekte; böylece hisse senedi dolaşımıyla sağlanan iştirak ilişkisi bozulmaktadır. Bu halde, herhangi bir hak kullanımını sağlamayan

iştirake ait hisse senedi anlamını yitirmekte ve ticari kâr bakımından küllen zarara devri gündeme gelmektedir. Ancak bu zararın mali kâr açısından dikkate alınabilmesi için vergi kanunlarına göre indirimi kabul edilen giderler içerisinde yer alması gerekir.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda ticari kazançla ilişkin hükümler 37-51. maddelerde düzenlenmiştir. 37. maddenin birinci fıkrasında her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançların ticari kazanç olduğu belirtilmiştir; 38. madde de ise bilanço esasına göre ticari kazancın teşebbüsteki öz sermayenin hesap dönemi sonunda ve başındaki değerleri arasındaki müspet fark olduğu ancak bu dönem zarfında sahip veya sahiplerce işletmeye ilave olunan değerlerin bu farktan indirileceği, işletmeden çekilen değerlerin ise farka ilave olunacağı; ticari kazancın bu şekilde tespit edilmesi sırasında ise Vergi Usul Kanunu'nun değerlemeye ait hükümleri ile bu kanunun 40 ve 41. maddeleri hükümlerine uyulacağı hüküm altına alınmıştır.

5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun "Safi Kurum Kazancı" başlıklı 13. maddesinde; "Kurumlar vergisi, kurumlar vergisi mükelleflerinin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanır. Safi kurum kazancının tespitinde ise, gelir vergisi kanununun ticari kazanç hakkındaki hükümleri uygulanır." denilmektedir.

Gelir Vergisi Kanunu'nun "İndirilecek Giderler" başlığını taşıyan 40. maddesinin 3. bendine göre ise; işle ilgili olmak şartıyla, mukavelenameye veya ilama veya kanun emrine istinaden ödenen zarar, ziyan ve tazminatların, safi kurum kazancının tespitinde gider olarak indirilmesi kabul edilmiştir.

Ancak, yine Gelir Vergisi Kanunu'nun "Gider Kabul Edilmeyen Ödemeler" başlıklı 41. maddesinin 5 numaralı bendinde; akitlerde ceza şartı olarak derpiş edilen tazminatlar hariç, her türlü para cezaları ve vergi cezaları ile teşebbüs sahibinin suçlarından doğan tazminatların, dönem kazancının tespitinde gider olarak indirilemeyeceği belirtilmiştir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/3

ve 41/5. maddelerinde yer alan bu iki hükmün birlikte değerlendirilmesinde; işle ilgili olarak mukavelenameye, ilama veya kanun emrine istinaden ödense dahi, işletme sahibinin kusurundan kaynaklanan tazminatların gider kaydedilemeyeceği ortaya çıkmaktadır¹¹.

İştirak edilen kurumların yönetim ve denetiminin devletin düzenleyici kurumları tarafından devralınması ya da bu kurumlara tamamen el konulması durumunda; bir tazminat niteliği taşımayan el koyma ve devralma işlemlerinin, kanun emri veya mahkeme kararına istinaden yapılması ve bunun ilgili vesikalarla tevsik edilmesi şartıyla; bu kurumlara ait iştirak hisselerinde meydana gelen değer kaybının tamamının Gelir Vergisi Kanunu'nun 40/3. maddesi uyarınca mali kâr açısından gider yazılabileceği kanaatindeyiz. Yurt içi iştiraklere ait hisse senetleri için uygulanabilecek bu durum, ilgili ülke makamlarından ispat edici vesikalar (kanun emrine istinaden verilen idari karar veya mahkeme kararı) temin edilerek tevsik edilmek şartıyla, iştirak edilen yurt dışı kurumlara ait hisse senetleri için de geçerlidir.¹²

VI-SONUÇ:

Menkul kıymetler SPK'nın 37b maddesinde ortaklık veya alacaklılık sağlayan, belli bir meblağı temsil eden, yatırım aracı olarak kullanılan, dönemsel gelir getiren, misli nitelikte, seri halinde çıkarılan, ibareleri aynı olan ve şartları Kurulca belirlenen kıymetli evrak şeklinde tanımlanmıştır. 213 sayılı Veri Usul Kanunu'nun 279. maddesine göre değerlendirilecek olan menkul kıymetler, yukarıda bahsedildiği üzere niteliklerine göre üç ölçüye değerlendirilmektedirler. Bu ölçüler 1- Alış Bedeli, 2- Borsa Rayici, 3- Kist Getiri ölçüsüdür. Menkul kıymetlerin bu şekilde değerlendirilmesinin nedeni değerlendirme günündeki gerçek değerlerinin tespit edilerek mali tablolara intikal ettirilmek istenmesidir.

NOTLAR

- 1 Dr. Ahmet Erol- A. Ercan Yıldırım, Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin Değerlemesi I, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, sayı: 4, s. 59.
- 2 Dr. Ahmet Erol- A. Ercan Yıldırım, Sabit Getirili Menkul Kıymetlerin Değerlemesi II, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, sayı: 5, s. 157.
- 3 Erol-Yıldırım, a.g.m., s.158.
- 4 Gültekin Rodoplu, Türkiye'de Sermaye Piyasası ve İşlemleri, Nihat Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s.201.
- 5 Ali Tuğlu, Hesap Dönemi Sonunda Menkul Kıymetler İtibariyle İşletmeler Tarafından Yapılacak Değerleme, Yaklaşım Dergisi.
- 6 Volkan Yüksel, Menkul Kıymetlerin Değerlemesi, Maliye Postası Dergisi, Sayı:558, s.73.
- 7 Ahmet EROL-A. Ercan YILDIRIM, Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi, Yaklaşım Yayınları, Ankara 2001, s. 449
- 8 S. Sabit Durlanık, Menkul Kıymetlerin Değerlenmesi, Vergi Dünyası, Aralık 1999.
- 9 Mehmet Zeki Solak, Menkul Kıymetler, Repo ve Ters Repo İşlemleri ile Vadeli Mevduat Hesaplarının, Değerlemesi, Vergi Sorunları Dergisi, sayı: 195, s. 131.
- 10 Mehmet Bingöl, Kurumlar Vergisi ve Geçici Vergide Mali Revizyon, TÜRMOB Sirküler Rapor, Sayı: 2002-5 Ankara Türmob Yayınları, s. 52.
- 11 Bünyamin Öztürk – Mustafa Özer, Kurum Kazancının Tespiti Vergilendirilmesi ve Kar Dağıtımı, 1. Baskı, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, s.92.
- 12 Erdal Koyuncu, Hisse Senedi ile Temsil Edilen İştiraklerin Dönem Sonu Değerlemesi ve Bir Sorun, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 144, s. 132.